

Grazende hooglanders op Tiengemetten. Natte natuur op het eiland is goed voor de noordse woelmuis. Foto Maaïke Plomp

Verdringt de veldmuis de noordse woelmuis?

De slag om Tiengemetten

Het is bekend dat de bedreigde noordse woelmuis concurrentie kan ondervinden van de veldmuis en de aardmuis. De noordse woelmuis komt nog maar op een beperkt aantal locaties in Nederland voor, waaronder op het eiland Tiengemetten. Maar kan de noordse woelmuis zich hier handhaven, nu de veldmuis zich op dit eiland heeft gevestigd?

Rob Koelman en Sil Westra

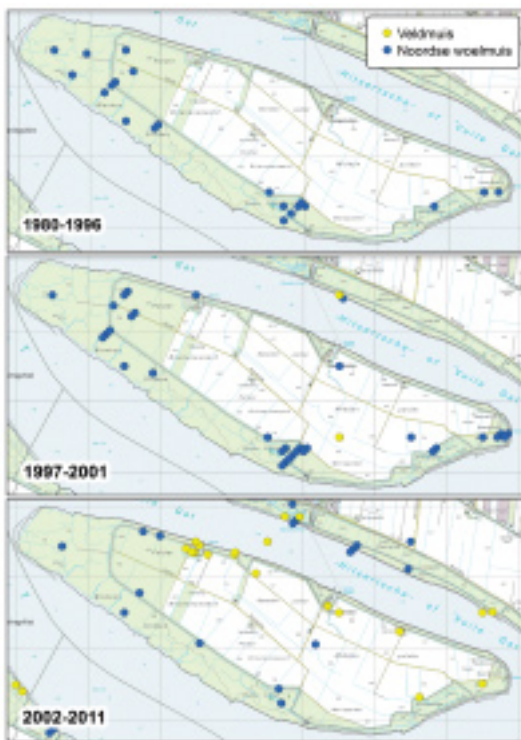
Tiengemetten is een eiland van ongeveer twee bij acht kilometer, dat ligt in het Haringvliet in de provincie Zuid-Holland. Tot recent bestond het eiland grotendeels uit landbouwgronden, maar vanaf 2006 zijn grote delen van het eiland door de Dienst Landelijk Gebied en Vereniging Natuurmonumenten omgevormd tot natte natuur. Het eiland is onderdeel van de ecologische hoofdstructuur en behoort tot het Europese netwerk van Natura 2000-gebieden. Op Tiengemetten komt de zeldzame noordse woelmuis (*Microtus oeconomus*) voor. De ondersoort *oeconomus* komt alleen in Nederland voor en is daarmee ons enige endemische zoogdier. De soort heeft dan ook een hoge status qua bescherming en beleid en is aangewezen als één van de

doelsoorten voor het Natura 2000-gebied Tiengemetten.

De laatste decennia gaat de noordse woelmuis in Nederland in voorkomen achteruit. De oorzaken hiervan zijn met name versnippering en isolatie van leefgebieden en uitbreiding van het areaal van de concurrenten veldmuis (*Microtus arvalis*) en aardmuis (*Microtus agrestis*).

De noordse woelmuis was tot voor kort de enige woelmuis op Tiengemetten en het eiland gold als een bolwerk van de soort. Recentelijk is echter ongewild de veldmuis op het eiland geïntroduceerd. Dat leidde tot twee vragen: wanneer is de veldmuis op het eiland gearriveerd en wat is het effect van deze soort op de noordse woelmuis?

De komst van de veldmuis Tijdens een onderzoek met inloopvallen in 2006 werden tot ieders verrassing op diverse locaties veldmuizen gevangen, een soort die tot dan toe niet bekend was van het eiland (Koelman 2007). Tiengemetten was toen net grotendeels ingericht tot natte natuur en sommigen zagen het transport van materialen tijdens de inrichtingswerkzaamheden als mogelijke verklaring voor hoe de veldmuis als verstekeling op het eiland was gekomen. Door gebruik te maken van gegevens in de Zoogdierdatabank van de Zoogdierverseniging is nu gekeken of er aanwijzingen zijn voor het daadwerkelijke tijdstip van arriveren van de veldmuis op Tiengemetten.

Verspreiding woelmuizen Tiengemeten.
Data uit Zoogdierdatabank met verschillende periodes

De eerste waarneming van een veldmuis op Tiengemeten betreft een schedeltje van de soort in braakballen van een ransuil in maart 1997. Aangezien jagende ransuilen buiten de broedtijd een actieradius kunnen hebben van vijf kilometer of meer werd er indertijd van uitgegaan dat de betreffende veldmuis op het vasteland was geslagen. Een uitgebreid onderzoek later dat jaar, waarbij 24 locaties op het eiland met inloopvallen zijn onderzocht, leverde geen vangsten van veldmuizen op. Het is daarom aannemelijk dat de veldmuis in 1997 inderdaad nog niet op Tiengemeten voorkwam.

Uit de periode 1998-2001 zijn er van Tiengemeten helemaal geen waarnemingen

met betrekking tot muizen bekend. In 2002 zijn er op het eiland drie kleinere partijen braakballen verzameld, waarvan twee van kerkuil en één van ransuil. In al deze drie partijen zaten veldmuizen, met percentages tussen de 13% en 57%. Deze hoge percentages in combinatie met het kleine jachtgebied van de kerkuil laten met zekerheid zien dat in 2002 de veldmuis op Tiengemeten aanwezig is. In twee partijen braakballen uit 2003 en 2004 is de soort met nog hogere percentages aanwezig (68% en 76%). In 2006 ten slotte worden tijdens het eerder genoemde vallenonderzoek op meerdere plekken veldmuizen gevangen.

Op grond van het voorgaande kan de komst van de veldmuis naar Tiengemeten geplaatst worden in de periode 1998-2001. Hierbij is echter niet geheel uit te sluiten dat de veldmuis al in 1996 of 1997 op het eiland is gearriveerd, maar in deze jaren nog slechts zeer lokaal voorkwam en daardoor niet is gevangen tijdens het onderzoek in 1997. Omdat de veldmuis zich in normale situaties zeer snel voortplant is dit scenario echter minder waarschijnlijk. Met bovenstaande informatie kan ook de vraag worden beantwoord of de veldmuis al vóór of pas tijdens de herinrichting op Tiengemeten is gearriveerd. De beschikbare data laten onomstotelijk zien dat de veldmuis al ruim voor aanvang van de in 2006 gestarte grootschalige herinrichting op het eiland aanwezig was.

Veldmuis versus noordse woelmuis Nadat de veldmuis in 2006 werd vastgesteld op Tiengemeten, werd gevreesd voor het voortbestaan van de noordse woelmuis op het eiland. Ondanks

dat de noordse woelmuis qua formaat groter is dan zijn neefjes veldmuis en aardmuis, kan hij door deze soorten worden verdrongen.

Tijdens onderzoek in 1993 en 1997 werden noordse woelmuizen zowel buitendijks als in het (drogere) cultuurlandschap gevangen. Tijdens onderzoek in 2006 en 2010 waren in de drogere terreindelen van het eiland echter alleen nog maar veldmuizen aanwezig. Deze soort lijkt de noordse woelmuis hier dus volledig te hebben verdrongen.

Daarentegen werden zowel in 2009 als in 2010 in de natte buiten- en binnendijkse gebieden alleen noordse woelmuizen gevangen en geen enkele veldmuis. Dit wijst er op dat in deze terreinen stabiele toekomstmogelijkheden aanwezig zijn voor de noordse woelmuis.

Conclusie In de periode 1998-2001 is de veldmuis op Tiengemeten terechtgekomen. De soort heeft de noordse woelmuis op het eiland inmiddels verdrongen uit de drogere terreindelen. De recente herinrichting van Tiengemeten heeft gezorgd voor grote oppervlakten aan natte natuur met een grote dynamiek in waterstanden. Dit is gunstig voor de concurrentiepositie van de noordse woelmuis ten opzichte van veldmuis. Indien bij het beheer van de natuurterreinen op Tiengemeten blijvend rekening wordt gehouden met de aanwezigheid van de noordse woelmuis zal deze soort zich naar verwachting, ondanks de aanwezigheid van de veldmuis, ook op de langere termijn kunnen handhaven.

Rob Koelman en Sil Westra werken bij de Zoogdierverseniging.

Links: habitat van de noordse woelmuis. Foto Sil Westra. Rechts: noordse woelmuis. Foto Maaïke Plomp

Verder lezen?

- Drees, J.M., 2003. De noordse woelmuis. Bedreigd door concurrentie van de aardmuis? Webpublicatie – Kennislink.nl
- Thissen, J.B.M., R.H. Witte van den Bosch & D.L. Bekker, 2008. Toekomstperspectief voor de Noordse woelmuis op Tiengemeten? De Levende Natuur, 2008
- Wanders, R., 2010. De winnaar verliest – Noordse woelmuizen versus veldmuizen. Zoogdier 2010-4
- La Haye, M. et al., 2001. Beschermingsplan noordse woelmuis. Maatwerk vereist! Tijdschrift Zoogdier, 2001-2.
- Koelman, R.M., 2007. Veldmuis veroverd Tiengemeten. Rubriek 'waarnemingen' in Tijdschrift Zoogdier, 2007-3.